



## OĞUZ ATAY'IN "TÜRKİYE'NİN RUHU" ÜZERİNE BİR DENEMESİ

Emre Burak DEMİRER\*

### Özet

Türk edebiyat tarihinin kendine münhasır yazarlarının başında sayılabilecek Oğuz Atay, yazım hayatı uzun sürmemesine rağmen birçok yazarı ve okuyucuyu etkilemeyi başarmıştır. Bu nedenle, yazdığı romanlar ve hikayeler incelemelere tabi tutulmuştur. Yazıları arasındaki sistematik, yaşamının son dönemlerinde yazmak istediği ancak bitiremediği "Türkiye'nin Ruhu" ismini vereceği romanında gün yüzüne çıkacakken Atay'ın erken ölümüyle okur bu sistemli yazarın çevresini nasıl tanımladığını öğrenmekten mahrum kalmıştır. Çalışma, Atay'ın günlüğünde tuttuğu notları temel referans kaynağı olarak "Türkiye'nin Ruhu" nun izini sürmek ve Atay'ın Türkiye insanına, toplumuna ve devlet yapısına şeklini veren *ruh* düşününü anlama çabasını amaçlamaktadır.

**Anahtar kelimeler:** Oğuz Atay, Türkiye'nin Ruhu, İnsan, Toplum, Devlet

### Abstract

Oğuz Atay is one of the leading writers of the Turkish literature world. Despite his short life, he has influenced many writers and readers. For this reason, his writings have been the subject of numerous articles and writings. Systematic between writing, that want to write the end of his life, but could not finish, "The Soul of Turkey" in the novel that gave the name to face the day you'll be out Atay readers with early death has deprived learn how to define this system the author's environment. In the study, Atay's diary was used as a basic reference. Thus, "The Soul of Turkey" allowed to drive, it's also the Turkish people, Turkish society and the Turkish state structure is intended to consider the attempt to understand the spirit of giving shape.

**Keywords:** Oguz Atay, The Soul of Turkey, Human, Society, State

---

\* Araştırma Görevlisi, Giresun Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü,  
[burak.demirer@gresun.edu.tr](mailto:burak.demirer@gresun.edu.tr)



## GİRİŞ

Oğuz Atay'ın kısa hikâyesi kendi yaşamının ardından devam eden anlaşılma çabasıyla birlikte uzun bir serüven haline gelmiştir. Kimi yazarların yazdıklarından çok kendileri üzerinden analizler yapılması alışılmadık bir durum değildir elbette ama Atay'ın yazdıkları ve daha da önemlisi yazmak istedikleri üzerinden anlaşılmaya çalışılan bir aydın oluşu incelemeye değer görülmüştür. Atay'ın da romanlarının kahramanları gibi *tutunamayan*lardan olup olmadığı ayrı konudur, bu bağlamda Atay'ın özgün edebi tarzının yanında toplum-aydın ilişkisi tasavvuru özellikle de “insan-devlet-toplum” üçlemesi üzerinden kurguladığı ve bu minvalde üç temaya ayırmayı planladığı romanın adı olacak olan “Türkiye'nin Ruhu” salt kendi başına sosyolojik bir tartışma sahasında kendini bulabilmektedir. Doğası gereği, yazılmayanın tartışılması veyahut incelemeye tabi tutulması oldukça güçtür ancak Atay'ın romanlarından ve de *günlüğünden* hareketle Türkiye edebiyatına kazandırdığı yazım biçemi çerçevesinde bir altyapı bize kuşkusuz ilginç bir biçimde yorum çeşitliliği kazandırmaktadır.<sup>1</sup>

Ekrem Işın'ın arkeolojik değerlendirmesine göre Atay, kimliklerin belirlendiği toplumsal mekânların derinliklerine dalmaktadır ve derinlere indikçe “Türkiye'nin Ruhu” bir tabaka olarak ortaya çıkmaktadır (Işın, 2011: 32). Bu durum, Atay'ın *tutunamayan*dan veya *tutunamayan*lardan yola çıkarak sistematik bir toplumsal çözümleme arayışına girdiği sonucunun çıkarsanmasına yol açmaktadır. Keza “dağınık görünen malzeme rastgele değil, yapısal bir bütünlük meydana getirecek biçimde” biraraya getirilmiştir.<sup>2</sup>

---

<sup>1</sup>Kuşkusuz Türk edebiyat tarihinde en ilgi çeken romanları yazmıştır Oğuz Atay. Bastırmak için iki yıl uğraştığı ilk romanı *Tutunamayanlar*'la TRT ödülünü alan ve her yıl en az *Tutunamayanlar* kadar kültleşen romanlarıyla Yüksek İnşaat Mühendisi Atay, kısa yaşamı ve oldukça kısa yazın hayatıyla post-modernist yazımın ilk örneğini teşkil etmesi sebebiyle kendi zamanında anlaşılmamanın yükünü kendi ağzından serzenişlerle dile getirmesi babında kendinden önceki yenilikçi yazarlardan farklı bir tavırla karşılaşmamıştır. Okuyucuya ulaşılabilir uzaklıkta olduğunu ancak kendisinin okuyucuyu mumla aradığını defalarca söylemiştir. Günlük tutmasının nedenin çaresizlik olduğunu açıkça belirtmiştir. Selim Işık'a yaklaştığı en yakın an sanırım şu cümleyi yazdığı andır:

“Canım insanlar! Sonunda, bana, bunu da yaptınız.”

80lerle birlikte hızla yayılan Atay okurluğu hala kendisini anlama peşinde koşmaktadır. Keyder'e göre Atay okurluğu Batılılaşmanın yarattığı aydın kitlesinin oluştuğu tarihe denk gelir bu. Bu anlama hali bağlamında yazılanlar da çeşitlenmekte, doğru veya yanlış Atay'ı anlamaktan ziyade anma etkinliğine de dönüşmüştür bir anlamda. Atay'ı kaybetmek Türk edebiyatının büyük bir parçasını kaybetmektir.

<sup>2</sup> Murat Belge'nin Atay üzerine değerlendirmesinden.



Atay'ın *tutunamayan* kahramanları içten, alışılmadık bir ironinin ve geleneksel bir *kırık hayatlar*<sup>3</sup> hikâyesinin yansımalarıdır. Atay'ın hikâyesinin peşinden koştuğu *tutunamayan* “yarı-aydın”dır. Atay da buna dâhildir. Zira Nurdan Gürbilek, Atay'ın üslubunu ironi olarak nitelendirirken bunu söylemesinin nedenini Atay'ın kendisini kenara çekip üstün görmediğinin tıpkı romanlarındaki kahramanlar gibi hayattan kaçtığını belirtmektedir (Gürbilek, 1990). Tehlikeli Oyunlar romanı üzerine günlüğünde notlar alan Atay romanın kahramanı Hikmet'i nasıl Anadolu'ya gönderdiyse kendisi de uzun bir Anadolu yolculuğu yapma isteğinden bahsediyor (Atay, 2010). Bir aydın olarak *insanlarıyla* ilişkisini inceleme amacı güden Atay bu yolculuğu yapma isteğinin nedenlerini aydınlatıyor:

*...Bizi nasıl anlıyorlar? Biz onların içinde nasıl hissediyoruz? Ben hep kendimi onlara yakın ilişkiler kurmuş bir insan olarak düşünürüm. Sonra, arkamdan olmadık düşmanca, hissiz, soğuk ve kötüleyleyi sözler edildiğini duyarım. Bu birliği -bana karşı davranış birliğini- nasıl kurarlar acaba? Hangi noktada birleşirler? Aralarında iyi bir izlenim edinmiş olanlar yok mudur? Nasıl başlarlar insanın arkasından çekiştirmeye sonra? Nasıl cesaret ederler?... (Atay, 2014: 36-38)*

Anadolu'nun aydına bakışının yanısıra aydının da Anadolu'ya karşı tavrını “muş gibi yapmak” diye nitelendiren Atay'ın kafasını kurcalayan asıl sorunsal da düşüveriyor önümüze. Çözülemeyen *tutunamama* halinin biyografisi. Bu düzlemde tanık olunan “trajikomik hesaplaşma”nın<sup>4</sup> ortak bir anlam bütünlüğünün yakalanması, değerlendiren açısından zor olacaktır. Yani *tutunamayan* tam anlamıyla kimdir ve neden *tutunamamıştır*? Bunu anlatmak Atay'ın işiydi. Bunun yerine Atay'ın Türkiye'nin ruhunu tasarlarlarken ortaya koyduğu süreçleri ve bu süreçler içerisinde *tutunamayanların* nerede ikamet ettiklerini bulmaya çalışmak bu yazının yapmaya çalıştığı şeydir.

### **Osmanlı'nın Mirası**

Atay, Osmanlı'nın “kapalı bir sistem” olduğundan bahisle bireyi ezen, ortadan kaldıran buna mukabil devleti kutsallaştıran anlayışı Türkiye'nin Ruhu için zemin olarak kullanmıştır.

*... Osmanlı... kuralları ciddiye aldı, insanı ciddiye almadı... Bütün değişimleri devlet eliyle gerçekleştirmek istedi... (Atay: 90)*

<sup>3</sup> Atay, Halit Refiğ'in romanlarındaki karakterlere atıfla bu tanımlamayı yapmakta ve kendi kahramanlarını da Refiğ'e yaklaştırmaktadır.

<sup>4</sup> İsim tamlaması Ahmet Cemal'in Oğuz Atay üzerine yazdığı gazete yazısından alınmıştır. Tam cümle şu şekildedir:

*“Trajedilerimizi komedi, komedilerimizi de trajedi gibi yaşamaktan uzaklaşıp, yaşamlarımıza trajikomik bir hesaplaşmanın ciddiyetini kazandırabildik mi?”*

(Ahmet Cemal, “Oğuz Atay ve Bir Hüznü Ülke”, Cumhuriyet Gazetesi, 14.12.2006)



Böylece devlet eleştiriye kapandı oysa güzeli çirkinden ayıran şey eleştiridir. Düşünce her türlü eleştiriye kapandı ve felsefe yok oldu. Eleştirinin ortadan kalmasıyla “kapalı sistem” ortaya çıktı;

*Tek felsefe bireyin yok oluşudur; vahdet-i vücud’dur<sup>5</sup>.... Şiirde, divancılar biz diye seslenir.... Ülkücü insan yoktur. Ülkücülük bireyciliktir. Özgün sanat yoktur. Usta-çırak ilişkisi içinde taklit vardır. Bir bakıma gelenek de yoktur. Usta, yaşantısını kimseyle paylaşmaz; yaratıcılığın ayrıcalığı kendisiyle birlikte ölür. Ne ruhun ölümsüzlüğü, ne de canlı dünyanın gürültüsü duyulmaz...(Atay: 92)*

Devletin azameti karşısında ezilen yek bireyin değersizliği ve yarattıkları ve yaratacaklarıyla yok oluşunun doğallaşması kapalı sistemin ürünüdür. Kapalı sistemin devamını garantileyen ise “korku”dur.

*Bizim ilk günahımız belki de budur: Kapalı sistem yaratıklarının dünyaya karşı besledikleri korkudur (Atay, 92)*

Atay’ın söylediği korku bir olaydan, yaparsa başa gelebilecek durumlardan veya bir şeyden korku değildir. Varolma korkusudur. Karar verme korkusudur. Kendisi olma korkusudur. “Yaşama korkusudur.” Tabii ki korku somut olaylarla cisimleştirilmekte, daha anlaşılabilir hale getirilmektedir ancak Atay’ın vahdet-i vücudu besleyen korkusu ya dokunulmazlığa sahip bir konumda azınlık içinde ya da tamamen toplumun içinde eriyik halde durup konumunu koruyamama korkusudur:

*...Dünyayı bir savaş alanına çevirdikten sonra, her yandan düşman saldırısı bekleyenlerin korkusudur. Bir şehire kapanıp, bütün ülkenin saldırısını bekleyen sarayın korkusudur bu. Sarayı kaleye çevirenlerin korkusudur. Kardeşleri tarafından öldürülmeyi bekleyen Saray’ın korkusudur. Her davranışın devlete yöneldiğini sanan paranoyak yöneticilerin korkusudur. Kültür korkusudur. Matbaadan, şiirden, resimden, felsefeden, hatta dinden korkmaktır bu. Halk Partisi’nin Köy Enstitülerinden korkmasıdır. Demokrat Parti’nin modern resimden korkmasıdır. Bazı solcuların modern edebiyattan, modern sanattan korkmasıdır. Halkın içinde sivrilen esnafın, eşrafın, mollaların halktan korkmasıdır...(Atay: 94)*

---

<sup>5</sup>Tasavvuf düşüncesinde, yaratanla yaratılanın tek kaynaktan geldiğini ve "bir" olduğunu savunan görüş. Varlık birliği de denmektedir. Türkiye’nin Ruhu için iyi bir erime potasını teşkil etmektedir. Birey-devlet-toplum kavramlarının bir bütün olması ve aykırı olan dışlamasının kolaylığını sağlamaktadır. Atay, Türkiye’nin Ruhu’nda birey-devlet-toplum temaları üzerinden üç cilt olarak yazmayı planlarken olay örüngüsünü savaşlar üzerinden kurgulayacaktır. Savaşların, insanlar, kurumlar, kavramlar arasında bütünlüğü oluşturduğunu ve tüm bunları tekleştirdiğini söylemektedir. Bu da vahdet-i vücud’un milliyetçi sahaya nasıl sıçradığını, söylemin nasıl kolektif eyleme dönüştüğünü göstermektedir.



## “KAPALI SİSTEM”DEN, AYDIN “YABANCILAŞMA”SINA

Atay, Türkiye'nin Ruhunu tarihsel anlamda yaşanan süreçleri kavramsallaştırmaya çalışmıştır. Kemalizmin topluma bakış açısı Atay tarafından da paylaşılmaktadır. Sorunun köklerinin Osmanlı devlet yapısında aramak ve sahip olunan kusurları kökleştirmek. Bunun sebebinin modernleşme macerası dahilinde arada kalmak olduğu söylenebilir. “Kenar Batı” ile “Orta Doğu” arasında bir millet, ikisinden biri tam olamamış, kandırmayı bir kazanç, uyanıklık ve yapılması gereken şey olarak gören yarım yamalak zihinler. Doğuyu beğenmeyen ancak Batıya özenen fakat ona karşı da hep bir intikam duygusuyla hareket eden:

*...Bana öyle geliyor ki biz çocuk kalmış bir milletiz ve daha olayları ve dünyayı, mucizelere bağlı “myth”lere bağlı bir şekilde yorumluyoruz en ciddi bir biçimde bir biçimde. Akli başında bir Batılının gülerek karşılayacağı ve bize ölesiye ciddi gelen bir şekilde.*

*Bir başka nokta daha: Öyle bir yarım yamalaklığımız var ki, bizim dramımız, trajedimiz akıl almaz bir biçimde geliyor. Ayrıca, bir trajedinin içinde olduğumuzun farkında bile değiliz. Çok güzel yaşayıp gittiğimizi sanıyoruz. İktidarda olanlar da bu sanıyı bütün millet adına dile getiriyorlar. Birkaç aydın dışında bunu anlayan yok gibi. O aydınlar da sosyal bir takım sözler ediyorlar. Psikolojik yönü boş kalıyor bu meselenin. İnsanlarımız, bu kötü yaşantıyı dile getirmenin, “muhalefet yapmak” olduğunu sanıyor bir bakıma. Aslında bir yanlış anlama olduğu halde, anlaşıp gidiyorlar. Bir “muş gibi yapmak” tutturmuşlar; arabalar yürüyor ya, ekmek yapılıyor ya, iyi kötü suyumuz geliyor ya... mesele yok. Bir taklit yapıyoruz ve Batı'ya bile kabul ettirdiğimiz onlar oluyor. (Bir futbol maçında yeniveriyoruz onları) Ya çocuksu gururumuz! Beğenilmezsek hemen alınıyoruz. Batıllara iftiralar ederek kendimizi temize çıkarmak için didiniyoruz. İyi aile çocukları arasında, onlara çamur atan mahalle çocuğu gibiyiz...(Atay: 24, 26)*

Devlet mevhumu da irrasyoneldir. Batı gibi değildir. Kandırılmayı göz yumarak teşvik eder. Müşfik bir hali vardır. Devlet kiminin babası kiminin ise anasıdır. Cezalandırır ancak ölçüsü vardır. Yani Batıyı ne millet ne de devlet benimsemektedir. Kapalı bir sistem içinde konulmayan kurnazlıkları her iki taraf da içselleştirmiştir.

*Her zaman suç işlediği halde kendisine taviz verildiğini hissettiği için başı önde dolaşır insanımızın” diyor Atay ve devam ediyor: Bizim ilk günahımız işte budur: Cezalandırılmayan küçük günahların toplamı. Hoşgörümüz de budur. Ayrıca devlet de aynı suçluluk duygusunun içinde müeyyideleri uygulamaz. Bu bakımdan bağışlayıcıdır...(Atay: 94, 96)*

Böylelikle devlet ile millet arasında -ama birey değil- bir sistem sürüp gider. Kapalı sistemdir bu. Kapalı sistemin yaşaması rollerin değişmesinden duyulan korkuyla olur. Eleştirinin ortadan kalkması korkunun göstergesidir. Eğer eleştiri



olursa karşılıklı oyun bozular. Bireyin ortadan kalkması da tam bu noktada gerçekleşir. Eleştirel akıl devreye girerse birey bir aktör olacak ancak yalnızlaşacak Atay'ın tabiriyle yabancılaşacaktır yalnızca bir turist olacaktır.

*...Bağışlanmayan tek suç, bu oyunu fark etmektir, bu oyuna karşı çıkmaktır. Gerçeği aramaktır.(Atay: 96)*

## YABANCILAŞMAYA KARŞI OYUN

Oyun, bir Atay nosyonu olarak bir dairenin içinde topyekûn bir kitleyi tüm unsurlarıyla bir arada tutan, kuralları belirlenmiş ancak yazılmamış herkesin ezbere biliyormuş gibi davrandığı, itiraz etmediği, çıkıntılık yapmadan ritüellere uymanın yoludur. Oyunlar kurmak, günlük hayatın dayanılmaz ağırlığından insanı kurtarmaktadır çünkü bu dayanılmaz gerçeklik toplumdaki akisi olan kitlenin “çocuksu hali”nin gerçekliğiyle yer değiştirerek, olmayan daha yerinde bir tabirle becerilemeyen yaşantının yerini alır. Dairenin dışına çıkmasını engellemektedir. Tek istisnası tehlikeli olmamalıdır. Oyunla gerçek birbirine karıştırılmamalıdır. Eğer birbirine karışırsa tehlikeli bir hal alır ya Hikmet Benol'ün başına gelenler olur ya da Coşkun Ermiş'in. Atay, “garip yaratıkları”nı “hoyrat ellerden” kurtarmaya çalışmaktadır oyunlarla (Atay, 2014).

*Oyunlar ciddi, hatta vahim olabilir, insanların hayatı söz konusu olabilir; oynayanlar da kendilerini ölesiye ciddi hissedebilirler, fakat bir oyun, gerçek yaşantının gerçek ilişkisinin yokluğunda onun yerine geçen bir şeydir.(Atay: 118)*

Ancak şunu belirtmekte fayda var ki: Atay'ın yabancılaşması insana uzaklaşma gibi görünse de kurgulanan oyun/oyunlar içerisinde yabancılaşmaya karşı bir durum yoktur. Yani aydın ile halk arasındaki ayırmadan bahseder Atay ve bunun yanlışlığından. Keza kurulan oyun içinde yabancılaşan aydın sayısı hiç de az değildir ve Atay'ın ana şikâyetlerinden biri de budur. Toplum içerisinde aydın hâlihazırda zaten yabancıdır. Kendi güruhu içerisinde yaşamaktadır. Bu kompartümanvari yapı tam da oyunun kuralları gereğidir. Aydın millet tarafından anlaşılılmamak için vardır. Batılı aydınının “sönük kopyası”dır. Oyun kusurlar üzerine bina edilmiştir. Tutarlılıklar üzerine değil. Atay'a göre aydının kapalı sistem içinde oyunu devam ettirme dolayısıyla korkudan azade kalma üç biçimde gerçekleşmektedir:

- Yeni yazarların kelimeler icat ederek azınlıkta kalma telaşı,
- Toplumsal sorunlara eğilerek kendini tanıma korkusu,
- Kavram kargaşası yaratarak temel kavramlardan uzaklaşma çabası ya da temel kavramların onu hiçe indireceği korkusu.(Işın: 33)



Görüldüğü gibi yabancılaşma aydın tarafından istenen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Sorun halkı etkileyecek bağlamda aydının bir bilinç düzeyinde hareket etmemesidir. Bunu yapar ise tutunamayacak ve günlük hayatın rutinleri için dahi bir ansiklopediye ihtiyaç duyacaktır. Yukarıda Atay'ın milletinin karakteristik özelliklerini anlatırken en başta kullandığı “bana öyle geliyor ki” lafı öylesine söylenmiş gibi durmamaktadır. Türkiye entelijansiyası televizyonda radyoda ahkâm kesmekte bir beis görmemektedir. Halk içerisinde kendi sınırlarını kesin olarak çizmeye özen göstermekte “komünizm gelecekse onu da ancak kendisinin getireceği” bir mesih rolüne bürünmektedir. Kafkavari bir bürokrasiye boğazına kadar batmış bir aydınlar komitesi. Buna toplumcu sosyalist aydınlar da dahildir.

*Sanat sanat içindir – sanat toplum içindir kısır çekişmesine karşı sanat insan içindir parolasıyla çıktıkları halde insanın, gerçek insanın farkında değillerdir... korkak bir karanlık içindedirler... Aslında bir ruh hastasının tepkisidir bu; daha doğrusu reddettikleri nimetlere kapılmaktan korkan bozuk ruhların tepkisidir... Bu yüzden sosyalizmi ahlaksızlık sanırlar... emperyalizm ile sosyalizmi birbirine karıştırırlar... Kendini sosyalist sayan biri, suçunu ortaya dökeni halk düşmanı olarak suçlayarak yavuz hırsızlık oynar... Nedense kendisini sosyalist sayanlardan kimse ehliyet sormamaktadır. Olsa olsa sosyalizme sempati duyan yani... sempatican sayılması gerekenler ortalığı kasıp kavurmaktadırlar... soldan ve sağdan hayli kabarık olan bu çıkarıcı zümre, bütün gösterişine rağmen kim parayı bastırırsa ona hizmet etmektedir...(Atay: 136)*

*...Toplumcu aydınlar da halkı istatistiklerin rakamları ya da kitaplardaki teorilerin örnekleri olarak görüyorlar...(Atay: 132)*

## ATAY'IN AYDIN ÇELİŞKİSİ

“Türk halkı bütün boyutuyla kendisine sahip çıkacak aydınları beklemektedir.” Atay'ın iliklerine kadar pozitivist aydın bakışı burada kendini olanca kuvvetiyle belli ediyor. Atay, sağ-sol ayrımına karşılık Gramsci'nin organik aydınına tam anlamıyla karşılık gelmeyen ancak sığ düzeyde yaklaşan bir aydın tanımlaması yapıyor. “muş gibi yapmayan”, halkına yabancılaşmamış bir aydın. Ancak bu aydının yerini belirlemiyor, en büyük eksiklik de sınıfsal bir açılım yapmaması veya yorumda bulunmaması. Sosyalizmi anlayamamış/anlayamayan yarı-aydın en tehlikesini ona göre zira sosyalistim diyebilmek için bir ehliyete sahip olunması gerektiğini düşünüyor. Aydın, kavramlar içinde boğulmamalı ve iletişim kurduklarıyla bu kavramlar etrafında ilişki kurmamalı, anlaşılmayan aydının kimseye hiçbir faydası yok. Atay bir bakıma haklı görülebilir, söyledikleri halihazırda geçerli olabilir fakat Atay'ın bunları gerçekleştirmesini beklediği aydın



sınıfsal karakteri itibarıyla aynı yerde duruyor. Burjuva sınıfına dâhil veya burjuvaya yakın, idealizmi elitizminde mündemiç aydın Atay'ın makbul aydınıyken, aydının yapmasını istediği, doğrusu olduğunu düşündüğü Anadolu'ya yaklaşan aydın tipini bu mevcut aydın güruhuyla nasıl başarabilir? Bu durumu yapmaya çalışırken olacak olan aydının tutunamama halini yaşayıp malum sonla hayat hikâyesinin bitmesi değil midir? Yabancı olduğu bir çevrede elini bile nereye koyacağını bilmeyen, çayını nasıl karıştırması söyleyen bir kılavuza ihtiyaç duyan halkçı bir aydın.

Belki de bu yüzden Atay karnavalvari bir durum yaratarak FrantzFanon'dan etkilenimle devrimci gücü lümpenproleterya üzerine vermeyi düşünüyor (Atay: 242).<sup>6</sup> Muhtemeldir ki; Selim'in, Hikmet'in etrafındaki karakterlerin lümpenproleterya dahil olmalı bundandır. Hikmet'in gecekondulu mahallesine taşınma isteği hareketin içine düşme heyecanına ihtiyaç duyması. "Türkiye'nin Ruhunu" üzerine aldığı notta Osmanlıda ayaklanmaların lümpenproleteryanın önyak olduğundan bahsederek kendi aydının kaçınılmaz sonuna karşın başka bir devrimci kaynak bulmaya çalıştığını düşündürüyor.

## BİÇEM, KURGU VE SONUÇ

Tıpkı yazım biçimi gibi organik bir yapı kurmayı, karakterler arasında gezinmeyi ve farklı anlatım biçimleri kullanmayı öngörüyor. Atay'ın, daha önce de yaptığı ve Türkiye'nin Ruhunda da yapmak istediği Bahtinci bir diyalojidir (Bahtin, 2014).<sup>7</sup> Birden çok edebi biçim arasında geçişliliği sağlayan ve Atay'ın yazarlık serüveni boyunca eleştirilere neden olan alışılmadık yazım-kurgu karmaşasını yaratan da budur. Tüm bunlar göz önüne alındığında Atay'ın "Türkiye'nin Ruhunu"ndaki tahayyül yazım tarzıyla ayrılmaz biçimde benzerlik göstermektedir.

Kelimeler, kullanılan edebi tarz, kurgu, kahramanlar, birey-devlet-toplum teması, "şark kurnazı" Anadolu insanı, "despot ama şefkatli" devlet, "halkçı" aydın buna karşılık "tehlikeli yarı-aydın", "insanına yabancılaşmış aydın", oyuna ayak uyduramayan *tutunamayanlar* ve devamı; hepsi Atay'ın kendisidir. "Türkiye'nin Ruhunu" da oyunun içindeki kabullenilmiş çelişkiler yumağının yazılamamış halidir. "Kenar Batı"dır, "Orta Doğu"dur. Olamamışlığın psikolojik tarih yazımıdır yapılmak istenen; başka bir ifadeyle butarihin, "Tutanamayanlar"ın, "Tehlikeli Oyunlar"ın,

<sup>6</sup>FrantzFanon'un ortaya attığı devrimci olarak lümpenproleterya kavrayışı, 1968 devrimci sol hareketle birlikte artan üçüncü dünyacı anti-kolonyalist kurtuluş hareketlerinin etkisiyle birlikte artmış ve Türkiye Solunda da yer bulmuştur. Fanon'un sınıf konusunda sessiz kalan ve düzen içinde bir dönüştürücü arayan Atay'ın dikkatini çekmesi olağandır. Yukarıda bahsedilen Osmanlı ve ayaklanmalar bağlamında lümpenproleteryanın kullanılması bunu göstermektedir.

<sup>7</sup>Bahtin'in diyaloji kavramı için bakınız: Mihail Bahtin, "Romanda Söylem", Karnavalardan Romana, der. Sibel Irzık, çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014





“Oyunlarla Yaşayanlar” ın ve diğer romanlarından referansla Beyaz Paltolu Adam’ın<sup>8</sup> kaleminden okumak istenilen.

### Kaynakça

ATAY, Oğuz (2014), *Günlük*, İstanbul: İletişim Yayınları

ATAY, Oğuz (2013), *Tutunamayanlar*, İstanbul: İletişim Yayınları

ATAY, Oğuz (2010), *Tehlikeli Oyunlar*, İstanbul: İletişim Yayınları

ATAY, Oğuz (2004), *Korkuyu Beklerken*, İstanbul: İletişim Yayınları

ATAY, Oğuz (2014), *Oyunlarla Yaşayanlar*, İstanbul: İletişim Yayınları

BAHTİN, Mihail (2014), *“Romanda Söylem”*, Karnavalıdan Romana, der. Sibel Irzık, çev. Cem Soydemir, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

CEMAL, Ahmet, *“Oğuz Atay ve Bir Hüzünlü Ülke”*, Cumhuriyet Gazetesi, 14.12.2006

GÜRBİLEK, Nurdan (Temmuz-Kasım 1990), *“Kemalizmin Delisi Oğuz Atay”*, Defter Dergisi, Sayı 14

İŞİN, Ekrem (Haziran-Temmuz 2011), *“Oğuz Atay Düşüncesi: Kapalı Sistem”*, Notos Dergisi, Sayı 28, ss. 32-34

---

<sup>8</sup> Beyaz Paltolu Adam, Atay’ın “Korkuyu Beklerken” isimli sekiz hikayeden oluşan kitabın içerisindeki ilk hikâyenin adıdır. İletişim yayınlarından çıkan kitabın kapağında Atay’ın beyaz paltosu üzerinde çekindiği fotoğrafın kullanılması Atay’ın yazılarının ne denli içinde yaşadığının veya ne denli yazılarıyla yaşayan bir yazar olduğunu imgesel olarak göstermektedir.